

## Book Reviews

Sippy Tigchelaar en Alice Booij, *Schippersvrouwen. Verhalen van boven water* (Gorredijk: Uitgeverij Noordboek, 2023). 231 pp. ISBN 9789464710076.

DOI: 10.52024/zafpj860

Binnen de maritieme geschiedenis is gender een aspect dat de laatste jaren steeds meer aandacht heeft gekregen. Duidelijk is, dat sectoren zoals visserij en scheepvaart niet kunnen functioneren zonder het ondersteunende werk van vrouwen, dat vaak onzichtbaar blijft naast dat van vissers of schippers. Die relatieve onzichtbaarheid vormt een uitdaging voor veel historici. Bronmateriaal dat direct inzicht geeft over het leven van deze actoren is er weinig. Op initiatief van Stichting *Foar de Neiteam* en het Fries Scheepvaart Museum schreven Sippy Tigchelaar en Alice Booij daarom *Schippersvrouwen. Verhalen Boven Water* (2023). Aan de hand van de levensverhalen van vijftien schippersvrouwen, geeft dit werk inzicht in het leven van vrouwen, kinderen en families aan boord van Friese schepen die over de Nederlandse binnenwateren voeren.

Het boek opent met een kort voorwoord waarin de twee auteurs hun persoonlijke band met de Friese scheepvaart toelichten. Ook introduceert het een beknopte achtergrond van de sector en de ontwikkelingen die deze in de afgelopen eeuw heeft doorgemaakt. De rest van het boek bestaat uit vijftien afzonderlijke hoofdstukken, die elk zijn opgebouwd rond de herinneringen van een schippersvrouw of haar nabije verwanten. Een kort slotwoord vat de betekenis van deze verhalen samen. De auteurs benadrukken daarin de onafhankelijkheid en het vermogen van deze schippersvrouwen en hun omgeving. Ondanks hun juridisch kwetsbare positie – vrouwen golden tot 1956 als handelsonbekwaam en pas in 1969 werd het leerplichtsonderwijs via speciale voorzieningen voor schipperskinderen geregeld – verrichtten zij onmiskenbaar werk.

Hoewel de auteurs van *Schippersvrouwen* niet uitgebreid reflecteren op de methode in hun boek, nodigt hun gebruik van *oral history* uit om het project te positioneren binnen bredere debatten over deze

benadering. Door levensverhalen te verzamelen via interviews, creëerden zij een eigen bronnenarchief. *Oral history* wordt soms bekritiseerd vanwege haar subjectieve karakter en gebrek aan 'harde feiten.' Toch ligt juist in dat subjectieve karakter de kracht van deze benadering. Zo stelt Alessandro Portelli dat interviews niet als objectieve weergaven van gebeurtenissen moeten worden gezien, maar als betekenisvolle reconstructies die ontstaan in de ontmoeting tussen interviewer en geïnterviewde. Het interview is daarmee geen neutraal instrument, maar een gebeurtenis op zich: een moment waarin herinnering, emotie en betekenis naar boven komen dankzij de sociale dynamiek die ontstaat tussen spreker en luisteraar.<sup>1</sup> Voor groepen die zelden opduiken in geschreven archieven, zoals schippersvrouwen, biedt *oral history* zo toegang tot ervaringen die anders onzichtbaar blijven. Tegelijkertijd benadrukte Selma Leydesdorff al in 1999 het belang van kritische theoretische reflectie, juist om te voorkomen dat *oral history* verzandt in losse anekdotes of onkritisch gebruik van analytische categorieën zoals gender.<sup>2</sup>

Tegen deze achtergrond wordt duidelijk wat *oral history* mogelijk maakt en wat *Schippersvrouwen* daarin toevoegt. Binnen Friese scheepvaarthistorie vult dit een duidelijke lacune, maar het boek draagt bovendien bij aan een bredere economische, infrastructurele en vooral sociale geschiedenis die zich strekt tot buiten Friesland. In de bijzonder persoonlijke verhalen komt sterk naar voren hoe vrouwen relaties onderhielden tijdens het leven aan boord, hoe kinderen opgroeiden, werkten, en naar school gingen, hoe kostfamilies voor schipperskinderen zorgden, en hoe verschillende schippersfamilies zich van elkaar onderscheidden in het type werk dat zij verrichtten. De foto's die aan de verhalen zijn toegevoegd, aangeboden door de geïnterviewden zelf, versterken deze persoonlijke perspectieven. Ze zijn geen losse illustraties, maar maken een wezenlijk deel uit van het verhaal dat wordt verteld.

Toch zijn er enkele kanttekeningen te plaatsen bij de methodologische transparantie van dit werk. Hoewel *oral history* als vak steeds professioneler is geworden en daardoor steeds meer transparantie over methodiek vereist, blijft in dit boek onduidelijk hoe het interviewproces is verlopen. Er wordt niet expliciet toegelicht hoe de

1 Alessandro Portelli, 'Living voices. The oral history interview as dialogue and experience', *The Oral History Review* 45:2 (2018) 597-611.

2 Selma Leydesdorff, 'Gender and the categories of experienced history', *Gender & History* 11:3 (1999) 239-248.

selectie van geïnterviewden heeft plaatsgevonden, hoe de interviews zijn gehouden, en hoe deze zijn omgevormd tot de gepresenteerde verhalen. Daardoor is het voor de lezer moeilijk deze verhalen binnen hun eigen ontwikkelingsproces te plaatsen. Toegang tot de originele interviews zou waardevolle inzichten op kunne leveren voor verder onderzoek. Tegelijkertijd moet worden erkend dat *Schippersvrouwen* zich als publieksgeschiedenis presenteert, wat verklaart waarom de nadruk minder ligt op theoretische analyse. Ondanks de beperkte ruimte voor kritische analyse, ligt de kracht van het boek juist in het geven van een stem aan de geïnterviewden, wat de essentie van dit werk vormt.

Dit werk past binnen een breed spectrum aan initiatieven die vergeten geschiedenissen van vrouwen boven water wil brengen. Een vergelijkbaar project is bijvoorbeeld *Vissersvrouwen, 26 levens één verhaal* over vissersvrouwen aan de Belgische kust, dat resulteerde in een documentaire, theatervoorstelling en fototentoonstelling. Hoewel de contexten van beide projecten verschillen, benadrukken ze hoe vrouwen vaak in de schaduw van mannen verdwijnen in historische verhalen, en hoe *oral history* een manier is om hun stemmen alsnog te documenteren. Zeker in gemeenschappen die snel veranderen of verdwijnen, is het van groot belang om dit erfgoed vast te leggen voordat het verloren gaat.

Al met al biedt dit werk waardevol materiaal voor *oral historians*, genderhistorici, lokale historici, of voor iedereen die geïnteresseerd is in deze geschiedenis. Waar de traditionele geschiedschrijving over de binnenvaart doorgaans de nadruk legt op schippersmannen, laat dit boek op een toegankelijke manier zien hoe partners en families essentieel werk verrichten aan boord. Zo draagt het bij aan het zichtbaar maken van een vaak over het hoofd gezien verleden. Juist de persoonlijke reflecties van de interviews kunnen iets zichtbaar maken dat traditionele archieven vaak verhullen.

Daniëlle de Kurver, Universiteit Leiden